

به یاد شادروان مهری مهرنیا
(۱۳۸۷ - ۱۳۰۶)

۵۴ سال در سه عرصه‌ی بازیگری

حسین گیتی

۱- شادروان «مهری مهرنیا» با نام اصلی «فاطمه مرموزنیا» در سال ۱۳۰۶ در آلاشت سوادکوه به دنیا آمد. او توانست تا ششم ابتدایی قدیم درس بخواند. در سال ۱۳۲۶، وقتی ۲۰ ساله بود، در جامعه‌ی موسیقی باربد تعلیم آواز دید و یک سال بعد وارد تئاتر شد؛ در شرایطی که ۲۱ ساله بود. در سال ۱۳۳۹، وقتی که ۳۳ ساله بود، با فیلم «بچه نه» (امین امینی) وارد عرصه‌ی بازیگری برای سینما شد که تا سال ۱۳۸۱ ادامه یافت. مهری مهرنیا از سال ۱۳۲۷ تا ۱۳۸۱ به مدت ۵۴ سال در صحنه‌ی تئاتر، سینما و تلویزیون حضور فعال داشت. مهرنیا از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۷ دیگر نتوانست در فیلمی بازی کند و این به دلیل کهولت سن بود.

۲- مهری مهرنیا فعالیت هنری خود را از صحنه‌ی تئاتر آغاز کرد. او در رشته‌ی نمایش هیچ گونه تحصیلاتی نداشت و تئاتر را با تئاتر آموخت. او بازیگری سینما را هم به صورت آکادمیک نیاموخته بود.

عشق و علاقه به صحنه و پرده‌ی سینما محرک او طی سال‌های حضور در عرصه‌ی بازیگری بود. مهری مهرنیا برای اولین بار با نمایش کلاسیک «لیلی و مجنون» روی صحنه رفت و پس از آن در دهه‌ها نمایش به ایفای نقش پرداخت. از بهترین‌ها و به یادماندنی‌های نمایش‌های صحنه‌ی او می‌توان «دکتر فاستوس، مده‌آ و بازرس» را نام برد که در زمان خود

بازی‌های محکم و استواری از این بازیگر بود. ۳- مهری مهرنیا در دهه‌ها مجموعه‌ی تلویزیونی نیز به ایفای نقش پرداخت که می‌توان مهم‌ترین آن‌ها را این‌گونه نام برد: «آتش بدون دود، کوچک جنگلی، رعنا، گل پامچال، بی‌بی یون و تنگ سرپر». توانایی او در ایفای نقش‌های گوناگون به شکلی بود که بازی خوب او در مجموعه‌ی تلویزیونی رعنا را نمی‌توان از یاد برد و هم‌چنین مجموعه‌ی گل پامچال - که در دهه‌ی ۶۰ تماشاگران فراوانی داشت - مثال خوبی بر این مدعاست.

۴- حرفه‌ی او بازیگری بود و به دلیل رونق سینما، او بیش‌تر فعالیت خود را در سینما متمرکز کرد. مهرنیا برای اولین بار به نقش مکمل در فیلم بچه نه بازی کرد. او در این فیلم با چهره‌های معروف آن دوره همبازی بود. فیلم بچه نه در گونه‌ی کمدی، در ۳۰ شهریور ۱۳۳۹ در سینماهای ایران، دینا و تهران اکران شد و مهرنیا توانست خود را به مثابه بازیگری جوان و خودساخته نشان داده و تا سال‌ها بعد در عرصه‌ی بازیگری حضوری مستمر داشته باشد. دو سال بعد، در سال ۱۳۴۱، مهرنیا در فیلم «زندانی» (محمود صفایی) بازی کرد. در این دو سال که در سینما وقفه داشت در صحنه‌ی تئاتر حضور یافته بود. در سال ۱۳۴۲ در دو فیلم «مسافری از بهشت» (نصرت‌الله وحدت) و «جدال به خاطر عشق» (عبدالعلی خرمی) به ایفای نقش پرداخت و برای اولین بار توانست نقش جدی

و قابل دیدنی‌یی در مسافری از بهشت از خود نشان دهد. این فیلم در گونه‌ی اجتماعی بود و در اول فروردین ۱۳۴۲ در سینماهای ونوس، پارک، سیلوانا، پرسپولیس، المیا و خورشید به نمایش درآمد. مهری مهرنیا از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۴۴ در ۷ فیلم سینمایی نقش‌آفرینی کرد. درخشش مهری مهرنیا در فیلم «خشت و آینه» (ابراهیم گلستان، ۱۳۴۴) بود. این فیلم در زمان اکران به مثابه فیلمی فرهنگی و ضدابتذال حضوری پرقدرد داشت. او در خشت و آینه در نقش اول زن ظاهر شد و در کنار «ذکریا هاشمی» و «تاجی احمدی» بازی انعطاف‌پذیری ایفا کرد. خشت و آینه چون فیلمی خارج از سینمای فیلمسازی بود، در ۲۹ دی ۱۳۴۴ توانست فقط در سینما رادیوسیتی اکران شود. نشریات آن دوره از فیلم و بازی مهری مهرنیا تجلیل کردند. پس از این فیلم بود که مهرنیا خود را به عنوان بازیگر با توانایی حضور در آثار درام نمایاند.

۵- مهری مهرنیا از شروع بازیگری‌اش در سینما با کارگردانان معروفی کار کرد که می‌توان نام چند تن از آنان را ذکر کرد: «ابراهیم گلستان، صابر رهبر، امین امینی، ایرج قادری، حسین ترابی، ناصر تقوایی، خسرو پرویزی، بهمن فرمان‌آرا، حسین محجوب، یدالله صمدی، کیانوش عیاری، ناصر غلامرضایی، سیامک شایقی، رخشان بنی‌اعتماد و پوران درخشنده». کارگردان آخرین فیلم او، «مجید مظفری» بود. ۶- پس از بازی در خشت و آینه، مهری

به یاد شادروان دکتر جعفر توکل، از پیشکسوتان سینما و تئاتر
(۱۳۸۷ - ۱۳۱۴)

جعفر توکل هم رفت

حمید قاسم‌زادگان جهرمی

سعید ذوالنورین

در تاریخ ۱۳۸۷/۱۲/۱۴ دکتر «جعفر توکل» در زادگاه خود شهر شیراز به دیار باقی شتافت. ایشان در اردیبهشت ۱۳۱۴ در شیراز به دنیا آمد و فعالیت‌های هنری خود را با شرکت در ترمیم‌های دانش‌آموزی در این شهر آغاز کرد. وی در ۱۱ سالگی کتابی به نام «قطعه‌های سیاه» به رشته‌ی تحریر درآورد که به خاطر آن به عنوان زندانی سیاسی به ارگ کریمخان افتاد. شروع جدی و آغاز به کار جعفر توکل از دوره‌ی دبیرستان و با مرحوم «حجی‌الدین لایق» و «رحیم هودی» است. وی سال‌ها سرپرست نمایش‌های دبیرستان‌های شیراز بود و در آن دوره کتاب دوم خود به نام «توفان انقلاب» را به چاپ رسانید. جعفر توکل با اخذ دیپلم در رادیو شیراز مشغول فعالیت شد و اولین کارش نمایش رادیویی «دانش‌اگل» در ابتدای دهه‌ی ۳۰ است. آن مرحوم در مجموع ۴۰۰ نمایش رادیویی را در صدا و سیما، شیراز بازی و کارگردانی کرد. بعد از اتمام تحصیلات دبیرستانی، مرحوم توکل به تهران آمد و به فعالیت‌های حرفه‌ای در کنار هنرمندان مطرح آن دوره همانند «علی محزون، مجید محسنی، رضا ارحام صدر، عزت‌الله مقبلی، رفیع جهرم‌آزاد، شهلا ریاحی، عبدالحسین نوشین، همت آزاد، علی تابش» و... پرداخت و با همراهی آن‌ها گروهی منسجم تشکیل داد. در همان دهه‌ی ۳۰ وارد سینمای حرفه‌ای آن زمان شد و در مقام بازیگر در فیلم‌های «هنگ دهکده لات جوانمرد، پرستوها به لانه بازمی‌گردند، بلبل مزرعه و لاشخورها» به نقش‌آفرینی پرداخت و همزمان موفق شد از دانشگاه شیراز لیسانس تاریخ خود را بگیرد و در رماندازی و سرپرستی گروه‌های نمایش دانشجویی تلاش‌های مستمری را انجام دهد. از آثار چاپ‌شده‌ی نمایشی ایشان در این دوره می‌توان به کتاب‌های «مواج زندگی، نامزد مسلول و مجرمین اجتماع» اشاره کرد. جعفر توکل با آغاز دهه‌ی ۴۰ به همراه دکتر «لطیفی صورتگر» عازم کشور شوروی گردید و در رشته‌ی سینماتوگراف در دانشگاه مسکو موفق به اخذ درجه‌ی دکترای رشته‌ی کارگردانی فیلم شد. «آندره تارکوفسکی» از همکلاسی‌های وی بود و دکتر توکل فیلمی با بازی خواهر آندره تارکوفسکی در آن سال‌ها ساخته است. پایان‌نامه‌ی دکترای مرحوم توکل در سال ۱۹۷۱ در مسکو به چاپ رسید. در ابتدای دهه‌ی ۵۰ دکتر توکل به ایران بازگشت و در سمت‌های زیر مشغول فعالیت شد:

- مدیر گروه سینما در مدرسه‌ی عالی رادیو تلویزیون ایران

- رییس دیارتمان رشته‌ی سینما در دانشکده‌ی هنرهای دراماتیک

- مدرس سینما در مدرسه‌ی عالی سینما

عضو هیئت انتخاب جشنواره‌ی جهانی فیلم تهران از سال ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۴ در کنار آقایان «جلال ستاری، منوچهر انوار و پرویز کیمیاوی» ساخت فیلم مستند ۱۲ ساعته با نام «ایران در جنگ جهانی دوم» با حضور رفیع حاتمی، فیروز بهجت‌محمدی، حسین کیل و محمد مطیع - نویسنده‌ی دو فیلمنامه‌ی بلند داستانی با نام‌های «ابومسلم خراسانی» و «بابک خرم‌دین»

در سال ۱۳۶۵ دکتر جعفر توکل از صدا و سیما بازنشسته شد و به زادگاه خود شیراز بازگشت. «علی حاتمی» در کتاب «مجموعه آثارش - چاپ ۱۳۷۶ - در مورد ایشان این‌چنین می‌نویسد: «... در سال‌های جوانی تحت تأثیر بازی جعفر توکل در تئاتر لاله‌زار قرار گرفتم و شیفته‌ی بازیگری جعفر توکل شدم». او آرزو می‌کند که اگر فیلمساز شد، جعفر توکل در فیلمش نقش‌آفرینی کند.

آخرین اقدام خوب این هنرمند مردمی، تأسیس دیارتمان کارگردانی تئاتر در دانشگاه آزاد اسلامی شیراز در سال ۱۳۸۲ بود. روحش شاد.

مهرنیا در فیلم درخشان «آرامش در حضور دیگران» (ناصر تقوایی، ۱۳۵۲) بازی کرد که فیلمی تحسین‌شده توسط سینمای غیرتفریحی و فرهنگی اواخر دهه‌ی ۴۰ بود. همه‌ی بازیگران بازی‌های درخور تحسینی ارایه دادند و مهرنیا هم در کنار بازیگران فیلم توانست در صحنه‌های حضورش خوب دیده شود. آرامش در حضور دیگران در ۲۲ فروردین ۱۳۵۲ تنها در سینما کاپری اکران شد. این فیلم نخستین بار در شهریور ۱۳۴۹ در جشن هنر شیراز به نمایش درآمد و پس از آن سه سال بعد در محاق توقیف بود و سرانجام در زمان کوتاهی در یک سینما اکران شد. مهری مهرنیا بعدها در دو فیلم بهمن فرمان‌آرا به نام‌های «شازده احتجاب» (۱۳۵۲) و «سایه‌های بلند باد» (۱۳۵۷) به بازی پرداخت. هر دو فیلم از ابتدال موجود به‌دور بودند و نشان می‌دهند که او در آثار قابل توجهی حضور داشته است. پس از انقلاب اسلامی مهری مهرنیا توانست بازیگری خود را تداوم بخشد. او از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۱، از ۵۱ تا ۷۵ سالگی، در ۳۲ فیلم بازی کرد.

۷- در سال‌های اخیر، مهری مهرنیا بیش‌تر در نقش مادر، مادر بزرگ و زنان مسن بازی کرد. او در فیلم‌های «هیولای درون» (۱۳۶۲)، «توره‌ی دیو» (۱۳۶۴)، «حریم مهرورزی» (۱۳۶۴)، «نقش عشق» (۱۳۶۹)، «روسری آبی» (۱۳۷۳) و... از قابلیت‌های بازیگری‌اش بهره گرفت و نقش‌های به‌یادماندنی از خود به‌جای گذاشت.

مهری مهرنیا مدت‌ها بیمار و بستری بود و اهالی هنر و بعضی مسئولان سینما کوشیدند از او دستگیری و دلجویی کنند. این هنرمند خوب و متواضع در ۸۱ سالگی دار فانی را وداع گفت.

روحش شاد ■